

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ISTORIE**

UNIVERSITATEA
1 DECEMBRIE 1918
ALBA IULIA

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:
Conf. univ. dr. CRISTIAN IOAN POPA

Student-doctorand:
CLAUDIU PURDEA

ALBA IULIA
2022

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ISTORIE**

**BRACONAREA PATRIMONIULUI
ARHEOLOGIC DIN MUNȚII ȘUREANU.
ISTORIE ȘI JURISPRUDENȚĂ**

Conducător de doctorat:
Conf. univ. dr. CRISTIAN IOAN POPA

Student-doctorand:
CLAUDIU PURDEA

ALBA IULIA
2022

Teza de doctorat *Braconarea patrimoniului arheologic din Munții Șureanu. Istorie și Jurisprudență* are ca obiectiv analiza unui fenomen: *braconajul arheologic*, ce a afectat grav integritatea patrimoniul arheologic din acel areal, urmărind deopotrivă atât istoricul acestuia cât și realizarea unui corpus al artefactelor sustrase în perioada 1993-2015. Totodată, în această lucrare au fost reunite cercetarea istorică și criminologică pentru a putea realiza o imagine amplă a infraționalității în domeniul protejării patrimoniului arheologic din Munții Șureanu.

Întrucât tema este una interdisciplinară, metodologia de cercetare a presupus valorificarea informațiilor rezultate din documentele întocmite de organele de urmărire penală, urmărind evoluția cauzei, inclusiv până la recuperarea prejudiciului civil. În acest sens, am pornit de la rechizitoriile, respectiv ordonanțele de clasare în cauzele penale, ajungând la deciziile penale, respectiv civile, rămase definitive. De asemenea, am preluat date din declarațiile martorilor, pe care le-am corelat cu rapoartele de cercetare la fața locului și cele de expertiză a bunurilor. Apoi, am analizat cererile de comisie rogatorie internațională pentru recuperarea artefactelor. Aceste documente au fost folositoare pentru întocmirea unui corpus al bunurilor de patrimoniu descoperite (sustrase sau abandonate la fața locului) în urma căutărilor cu detectoarele de metale în arealul respectiv. În aceeași măsură, harta cu locurile descoperirilor/gropilor de braconaj a fost direct legată de precizarea coordonatelor GPS în rapoartele întocmite de autoritățile judiciare. Aceasta deoarece realitățile din teren nu mai corespund fidel situației din imaginile judiciare, iar identificarea gropilor din care au fost sustrate artefactele este astăzi dificilă din cauza colmatării și creșterii în timp a vegetației. În aceste condiții am considerat necesară prezentarea unor fotografii cu situația prezentă a gropilor de braconaj.

Lucrarea este structurată în nouă capitole, însoțite de anexe și planșe, iar scopul ei este acela de a reuni cercetarea aspectelor de ordin legislativ-criminologic cu cercetarea istorică, valorificând în interes științific informația cuprinsă în documentele din arhiva instanțelor de judecată. Această cercetare interdisciplinară este modalitatea optimă de a evidenția amploarea acestui fenomen și cât de grav a afectat integritatea patrimoniului arheologic din arealul avut în vedere. În acest sens, am indicat și istoricul folosirii sintagmei *braconaj arheologic*, întrucât începând cu documentele întocmite de organele judiciare, până la articolele de specialitate ulterioare anului 2005, toate folosesc această formulă. De aceea, alături de cea mai amplă anexă, constituită în catalogul artefactelor sustrase prin acțiuni de braconaj arheologic, sau deținute fără forme legale de diferite persoane care nu le-au putut justifica proveniența, am întocmit un repertoriu al dosarelor civile și de urmărire penală, tocmai pentru a evidenția și analiza eforturile autorităților de a stopa fenomenul, recupera și repatria bunurile furate.

Primul capitol al lucrării de față este dedicat *istoricului cercetării științifice a braconajului arheologic*, atât din perspectiva artefactelor publicate cât și a evoluției legislative, începând cu prevederile cunoscute din perioada medievală privind regimul juridic al comorilor descoperite, până la ordonanțele imperiale și normele secolului XX și a celui următor. *Mitul comorii îngropate* este frecvent întâlnit în scrierile și arta medievală, având la origine inclusiv pasaje biblice, iar localizarea tezaurelor era legată de existența ruinelor antice, astfel asociindu-se imaginea acestora cu locurile în care se ascundeau comori. Apoi, descoperirea unor mari tezaure, cum este cel sau cele confiscate de cardinalul Martinuzzi, pe atunci guvernator al Transilvaniei, a condus și mai mult în această direcție. Mai mult decât atât, inclusiv călătorii străini au notat în scrierile lor modul în care locuitorii din Transilvania își ascund bunurile în caz de primejdie. În privința legislației am arătat că în Transilvania dreptul asupra unui tezaur revenea monarhului, potrivit dreptului cutumiar. Începând cu hotărârea Dietei de la Târgu Mureș din anul 1671 urma să îi revină și descoperitorului o treime, în condițiile în care preda bunurile descoperite.

Capitolul II reprezintă o *analiză a căutării de comori*, fenomen pe care în mod evident l-am intitulat ca fiind *precursorul braconajului arheologic*, întrucât psihoza care l-a determinat a fost aceeași: dorința de îmbogățire. După cum deja am menționat mai sus, în Transilvania cel mai mare tezaur descoperit până în prezent a fost cel confiscat de guvernatorul Martinuzzi de la pescarii sau păstorii români în anul 1543. Potrivit surselor contemporane evenimentului, numărul monedelor era de 40000 sau 4000, ultima cifră fiind mai aproape de realitate în opinia specialiștilor. Din acest tezaur 1000 de monede din aur au fost trimise la Viena, după asasinarea cardinalului. Următoarele descoperiri de monede Koson și Lysimach au avut loc în primii ani ai secolului al XX-lea, când localnicii din satele Chitid și Vâlcelele Bune au identificat chiar în preajma ruinelor Sarmizegetusei Regia un număr de 3.203 monede. În urma răspândirii acestor informații, s-a generat o adevărată febră a aurului, muntele fiind scotocit de către oameni veniți și din alte sate ale comitatului Hunedoara, precum Bretea Română, Boșorod, Chitid, Grid, Luncani, Ocolişul Mic și Vâlcele Rele. Pentru această parte am avut la dispoziție atât literatura de specialitate, cât și documente inedite din arhivele de la Budapesta și Viena.

În cadrul acestui capitol am pornit de la sursele menționate în literatura de specialitate și am efectuat *trei stagii de documentare la arhivele naționale ale Austriei și Ungariei*, unde am identificat câteva *documente inedite* referitoare la tezaurele monetare descoperite de căutătorii de comori pe muntele Godeanu. Astfel, am putut arăta care a fost numărul monedelor sustrate stabilit în urma anchetei autorităților fiscale și mai ales câte dintre ele au ajuns la oficiile monetare și câte au fost vândute altor persoane.

În afară de cazul *Sarmizegetusa Regia*, am putut arăta că în publicațiile vechi sunt menționate și alte descoperiri de tezaure, precum și modul în care localnicii încercau să identifice potențialul arheologic al unei zone. Astfel, am observat că pe dealul cetății de la Cugir, au fost descoperite două tezaure din care au fost recuperate un număr mic de monede, iar în zona cetății de la Costești erau amintiți căutătorii de comori încă din anul 1847. Dintre aceștia, unul a donat un vas ceramic și câteva monede lui Johann Michael Ackner. Pentru a descoperi bunuri, cel mai facil mod era căutarea în mușuroaiele cârțișelor.

Capitolul III prezintă *evoluția braconajului arheologic ca fenomen*, cu cele patru etape stabilite în funcție de parcursul cercetării penale. Am arătat aici în ce împrejurări a debutat cercetarea penală cu privire la infracțiunile contra patrimoniului arheologic, cum au fost organizate rețelele infracționale, modurile de operare și cum au fost acestea destructurate, respectiv încadrările juridice reținute. De asemenea, pentru ceea ce nu a reținut cercetarea penală, deoarece faptele erau prescrise, am folosit sursele media care au condus la interpelarea ministrului de Interne, cu privire la soluțiile luate pentru eradicarea jafului din Munții Șureanu. Nu în ultimul rând, reportajul în care apăreau mai multe artefacte, între care o brățară plurispiralică din aur, o monedă pseudo-Lysimach, verigi cu nodozități și vase din bronz, a constituit un material documentar util.

În evoluția fenomenului am putut stabili metodologic cinci etape, ce au avut la origine primele descoperiri ale unor tezaure sau loturi de unelte, stadiile urmăririi penale și mai apoi ale cercetării judecătorești. Am utilizat pentru fiecare perioadă de cinci ani ca unitate de timp, cu excepția etapei a doua, care durează zece ani și este împărțită în patru sub-etape.

Prima etapă, care nu a fost cuprinsă în urmărirea penală, debutează cu sustragerea unui tezaur cu monede Koson în anul 1993, o operațiune de tip *raid* despre care avem puține informații și durează până în anul 1995, când în arhiva șantierului de la Sarmizegetusa Regia erau făcute primele mențiuni despre abandonarea după descoperire a unor unelte. În această perioadă își fac apariția în zona sitului de la Grădiștea de Munte diferite persoane din mediul politic și militar având asupra lor fotografii aeriene și documente cartografice militare.

A doua etapă începe cu anul 1996, al descoperirii marelui tezaur cu monede Koson de pe Dealul Muncelului-Fagii lui Bodea și durează până la reluarea urmăririi penale în dosarul „aurului dacic” de către Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia în anul 2004. Menționez că această diviziune a putut fi cel mai bine documentată în timpul urmăririi penale, fiind și cea în care se petrec majoritatea faptelor, fiind furate cele mai mari tezaure precum și decontextualizate unele depozite de unelte. Totodată, este cea mai extinsă ca perioadă de timp, fiind subdivizată în patru, în funcție de anumite evenimente petrecute în decursul acelor ani.

Prima subdiviziune a fost legată de valorificarea loturilor din marele tezaur monetar descoperit în anul 1996, fapt pentru care este intitulată antitetiv *moșteniri de familie vs. tezaure braconate*. În fapt, după ce au fost sustrate monedele, s-a încercat valorificarea acestora, cea mai sigură modalitate fiind către instituțiile muzeale și Banca Națională a României. Pentru a le disimula originea ilicită s-a utilizat cea mai cunoscută schemă, cea a unei pretense moșteniri de familie. De asemenea, cum în această perioadă este descoperit și tezaurul cu monede Lysimach, Pharnaces și Asander, observăm și un alt mod de operare pentru valorificarea produsului infracțional: traficul pe piața neagră a antichităților.

A doua subdiviziune are în prim-plan descoperirile de tezaure și debutul cercetării penale ca urmare a unei infracțiuni de omor, pusă în legătură de mass-media cu infracționalitatea din domeniul patrimoniului cultural. Cu ocazia cercetării penale a acestei fapte, autoritățile judiciare încep urmărirea penală împotriva braconierilor din siturile arheologice, fiind efectuate și primele percheziții. Cu acest prilej au fost recuperate mai multe loturi monetare atât de la braconieri, cât și de la localnici.

A treia subdiviziune este dedicată valorificării celor mai importante artefacte sustrate în urma activităților infracționale și receptarea acestora descoperiri în mediile specialiștilor. Potrivit datelor rezultate din ancheta autorităților judiciare, un tezaur cu zece brățări plurispiralice din aur a fost descoperit la începutul lunii mai în anul 2000. Toate acestea au fost traficate pe piața neagră a antichităților pentru 80.000-100.000 \$ fiecare. Autoritățile române au fost notificate despre prezentarea a două dintre ele expertului german în artă antică dr. Barbara Deppert-Lippitz.

Ultima dintre subdiviziunile etapei a doua debutează cu ancheta jurnalistică și reportajul efectuat în anul 2002, prin care Radu Tora arăta opiniei publice situația din teren a braconării siturilor arheologice din Munții Șureanu. Pentru prima dată camera video înregistra o brățară plurispiralică din aur, monede din aur de tip Lysimach și alte artefacte sustrate din situri. După începerea urmării penale, aceste înregistrări au fost folosite ca probe de autoritățile judiciare, fapt pentru care autorii lor le-au denumit montaje regizate.

A treia etapă tratează descoperirea ultimelor mari tezaure, arătând cum, concomitent cu evoluția urmării penale, a fost identificat, sustras, divizat pe loturi și valorificat cel puțin un tezaur format din monede de aur de tip Koson. În afară de această descoperire, acțiunile braconierilor în siturile arheologice continuă, fiind identificate în teren gropi și unelte decontextualizate abandonate pe marginea acestora.

A patra etapă debutează cu recuperarea unor loturi de unelte oferite spre vânzare de colecții locale și se încheie cu acțiunile braconierilor cehi din anul 2015. În acest interval este descoperită și matrița de bronz, a cărei poveste este prezentată pe larg în capitolul VII. Întrucât

aceștia au fost numiți turiști în mass-media, am intitulat această etapă ca fiind a *vânătorii de suveniruri și a descoperirilor întâmplătoare*.

În ultima etapă nu mai avem înregistrate cauze penale care să aibă ca obiect infracționalitatea patrimoniului cultural din Munții Șureanu, ci numai ecouri ale vechilor dosare, însă în această perioadă sunt soluționate unele din vechile dosare aflate pe rolul instanțelor, fiind aplicate și condamnări. De asemenea, au fost recuperate bunuri din vechile tezaure monetare, precum și în mare parte din cele sustrate de braconierii cehi.

Capitolul IV este cel mai amplu, cuprinzând *istoria fiecărui tezaur și lot monetar* în parte, de la sustragere la recuperare, precum și a uneltelor predate sau indisponibilizate. Pe lângă aceste două mari categorii, am prezentat și celelalte categorii de bunuri sustrate de braconierii siturilor arheologice, precum elemente de harnașament, obiecte de podoabă și port, echipament militar, veselă etc. Corespondentul acestora se află în anexa nr. 3 a lucrării, care constituie, de fapt, catalogul artefactelor recuperate de autoritățile judiciare în cursul cercetării penale. Sunt evidențiate aici în primul rând tezaurele cu emisiuni monetare, podoabe, respectiv obiecte de cult sustrate din siturile de la *Sarmizegetusa Regia*, Căpâlna și Piatra Roșie, dar și loturile recuperate în timpul perchezițiilor domiciliare de la localnici sau de la alte persoane implicate în sustragerea și comerțul pentru disimularea originii ilicite a bunurilor sustrate din siturile arheologice. De asemenea, a fost prezentată situația bunurilor donate instituțiilor muzeale, de către diferite persoane. Astfel, am expus în acest capitol și o încadrare tipologică a bunurilor recuperate, prin folosirea ca metodă de lucru a analogiei cu alte piese publicate în literatura de specialitate. De asemenea, în cazul monedelor, am utilizat rapoartele de expertiză, efectuate de specialiști în cadrul urmăririi penale sau cercetării judecătorești.

În privința stabilirii datelor de proveniență, pe parcursul cercetării științifice am întâlnit următoarea situație: interesul braconierilor era focalizat pe artefactele confecționate din materiale nobile și emisiuni monetare chiar și din materiale comune. Celelalte bunuri erau abandonate la fața locului, de unde au fost recuperate de arheologi sau reîngropate. Cele indisponibilizate de la localnici reflectă cel mai bine această situație, întrucât monedele au cel mai mare număr (2819). Însă, uneori au început să fie păstrate și piese din fier (lupe, unelte, arme, elemente de veselă etc.), care fie erau vândute persoanelor care doreau să le colecționeze, fie erau duse în centrele de reciclare a obiectelor metalice, cunoscute în limbajul uzual ca centre pentru colectarea fierului vechi. De asemenea, am identificat un amestec cu emisiuni monetare care nu au fost descoperite niciodată în arealul Munților Șureanu, ci în zona Dobrogei. Acest fapt a fost observat în analiza pieselor indisponibilizate în cursul cercetării penale de la colectori sau „colecționari”. Fără

îndoială că această situație se datorează preluării de bunuri de la braconieri care își desfășurau activitățile infracționale în mai multe situri arheologice de pe teritoriul României.

Capitolul V prezintă *structura ierarhică și funcțiile persoanelor implicate în sustragerea și comerțul ilegal cu obiecte de patrimoniu*, de la călăuze și simpli săpători, la colecători, colecționari și comanditari. În aceeași măsură, am prezentat rolul dealerilor și experților care au ajutat la evaluarea și plasarea bunurilor fie caselor de licitații, fie colecționarilor. Nu în ultimul rând, amintesc de conexiunile avute de unii braconieri ai siturilor arheologice cu înalți demnitari, care le-au asigurat protecție și conexiunile necesare pentru valorificarea bunurilor sustrase. În analiza efectuată am pornit de la concluziile Barbarei Deppert-Lippitz, care arăta cum este structurată piața internațională a comerțului ilegal cu antichități. Prin analiza dosarelor ce au avut ca obiect infracționalitatea patrimoniului arheologic din Munții Șureanu, datele prezentate de expertul german se confirmă. Astfel, se făcea distincția între descoperitorul ocazional și braconier, precum și relevarea rolului avut de intermediar în plasarea pe piață a bunurilor sustrase. Apoi, modul în care este „reciclat legal” un obiect de origine sa ilicită, prin folosirea unor metode, cum ar fi expunerea într-o instituție muzeală sau vânzarea prin intermediul unei case de licitații, astfel încât bunul să dobândească aparența unei origini licite.

În această structură ierarhică, în raport cu datele prezentate în studiile de specialitate, am observat că braconierii se adaptează în teren. Astfel, cum în cazurile analizate aceștia nu erau localnici, s-au folosit de călăuze, care să îi ghideze și ajute în teren, precum și de cumpărarea de influență sau corupție activă, fie din zona politică, fie dintre funcționarii ministerului de interne.

În capitolul VI este analizat modul în care a fost prezentat *braconajul arheologic în mass-media*, începând cu seria de articole despre jaful sitului arheologic *Sarmizegetusa Regia*, în urma cărora, deputatul de Hunedoara a interpellat ministrul de Interne, cerând soluții pentru eradicarea furtului de artefacte din munți. Sunt prezentate cele patru etape ale discursului mass-mediei, în strânsă legătură cu evoluția cercetării penale, cu evidențierea a ceea ce am definit ca fiind contraofensiva braconierilor siturilor arheologice, folosind canalele media. Se dorea manipularea opiniei publice prin atacuri directe la adresa magistraților, astfel încât să pară că infractorii sunt de fapt victime ale sistemului judiciar. În acest context a fost plasată ipoteza falsurilor brățărilor dacice, susținută de specialiști marcanti ai mediului academic și promovată până recent pe rețelele de socializare.

Am clasificat în trei etape discursul mass-mediei cu privire la infracționalitatea din domeniul analizat. Prima dintre ele are în prim-plan ancheta jurnalistică din perioada noiembrie 1999 - ianuarie 2000, fapt pentru care am intitulat-o *semnalarea*. A doua etapă are la bază principiul cauză-efect, de aceea am denumit-o *inculparea și contraofensiva*. Pe scurt, după ce a

fost redeschisă urmărirea penală și inculpate primele persoane, aceștia au folosit ca mijloc de apărare inclusiv tentativa discreditării autorităților de urmărire penală prin intermediul mass-mediei. Contraofensiva avea ca scop inocularea ideii că persoanele cercetate sunt victimele unui abuz al autorităților judiciare, iar bunurile recuperate sunt falsuri. Penultima etapă cuprinde cercetarea judecătorească, recuperarea bunurilor, precum și soluțiile dispuse în cauzele ajunse la instanță. Ultima etapă prezintă ecouri ale cauzelor, întrucât în această perioadă nu mai sunt înregistrate noi dosare ce au ca obiect infracționalitatea patrimoniului arheologic din Munții Șureanu, însă se aflau în curs de urmărire penală, respectiv cercetare judecătorească cauze disjuncte din altele mai vechi.

Apoi, activitatea presei s-a limitat în mare parte la preluarea comunicatelor de presă ale Ministerului Public, respectiv ale Poliției Române, iar în perioada 2009-2021 articolele scrise despre infracționalitatea din domeniul protejării patrimoniului arheologic din Munții Șureanu aveau la bază textele comunicatelor instituțiilor amintite, respectiv stadiile procesuale ale dosarelor trimise spre judecare.

Capitolul VII tratează un subiect sensibil, acela al *descoperirii întâmplătoare în antiteză cu braconajul arheologic*, prin utilizarea a două studii de caz, dintre care unul intens popularizat în mass-media. Primul dintre ele, îl constituie matricea de bronz descoperită în anul 2013 la Sarmizegetusa Regia iar al doilea un vas din piatră identificat în proximitatea cetății de la Cugir (de fapt pe teritoriul satului Romoșel, județul Hunedoara, la 80 de metri distanță de limita localității). Am prezentat aceste spețe, evidențiind înțelesul juridic al noțiunii „descoperire întâmplătoare” și condițiile în care au fost semnalate cele două artefacte. În esență, rolul acestui capitol este de a evidenția și delimita cele două fenomene. În primul rând că braconajul arheologic este asimilat infracțiunilor de furt din siturile arheologice, incriminat de legea penală, cu raportare la legislația din domeniul patrimoniului cultural, iar descoperirea întâmplătoare, așa cum este în prezent definită de normele în vigoare, nu poate fi efectuată decât în afara siturilor și a zonelor de protecție a acestora. Însă, dacă bunurile provenite dintr-o descoperire cu caracter fortuit nu sunt predate în termenul prevăzut de lege - ba mai mult sunt păstrate, valorificate sau distruse -, organele competente pot sancționa contravențional sau urmări penal persoana vinovată de aceste fapte. Așadar, în anumite situații poate exista o relație de cauzalitate între cele două categorii de situații.

Penultimul capitol prezintă una dintre cele mai spinoase probleme, respectiv situația colecțiilor private, care a generat un adevărat conflict între autorități și deținătorii acestora. Este discuția despre bunuri arheologice, a căror proveniență legală nu a putut fi justificată. Această situație se datorează unui lung șir de incompetențe atât în cazul deținătorilor, cât și în cazul

anumitor funcționari publici din instituțiile cu rol de gestionare a patrimoniului cultural. Am arătat în cuprinsul acestui capitol care este regimul juridic al bunurilor arheologice, pornind de la prevederile articolului 136, alineatul 3, conform cărora bogățiile de interes public ale subsolului fac obiectul exclusiv al proprietății publice. Nu se menționează nicăieri că prin această formulare s-ar excepta de la aceste prevederi bunurile din subsolul terenului proprietate privată. Astfel, chiar dacă bunurile arheologice au fost descoperite pe o proprietate privată, ele aparțin de drept statului, iar persoana care le-a descoperit trebuie să le predea în mod obligatoriu în termenele prevăzute de lege. În dosarele de urmărire penală, cea mai utilizată formulă de apărare, atunci când autoritățile identificau și indisponibilizau în vederea confiscării astfel de obiecte, era invocarea moștenirii de familie. După cum am arătat și în cazul moștenirilor există o prevedere legislativă cu care pot fi combătute ușor asemenea pretenții. Astfel, potrivit legii nr. 63/1974 privind ocrotirea patrimoniului cultural național, persoanele care dețineau la intrarea ei în vigoare sau achiziționau ulterior bunuri culturale așa cum acestea erau definite în actul normativ, aveau obligația de a le declara pentru înscrierea lor în evidența centralizată, sub sancțiunea confiscării și trecerii în proprietatea statului, în termen de 30 de zile de la intrarea legii în vigoare sau în 15 zile de la dobândire. Aceste prevederi au fost într-adevăr abrogate prin decretul Consiliului Frontului Salvării Naționale 90/5 februarie 1990 privind înființarea și organizarea Comisiei muzeelor și colecțiilor, însă oferă organelor de urmărire penală o modalitate de a verifica bunurile despre care se susține că ar fi fost moștenite.

În privința reglementării regimului de achiziție al obiectelor ce compun aceste depozite, se produce o *confuzie de ordin juridic între colecție și acumulare de bunuri*. După cum prevede legea, colecția poate fi definită astfel numai atunci când a fost înființată și acreditată în acest sens de către Ministerul Culturii, după ce a fost obținut în prealabil *avizul Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor*. Pentru obținerea acestui aviz este necesară îndeplinirea cumulativă a mai multor *criterii*, precum existența unui patrimoniu mobil propriu, constituit sistematic și coerent, a unui spațiu adecvat, a unei organigrame adecvate și a surselor de finanțare pentru susținerea activității pentru minimum un an, în caz contrar nu poate fi vorba de o colecție, ci de o acumulare de bunuri. Constituirea acestor acumulări de artefacte de către diferite persoane poate fi explicată numai dacă nu sunt respectate prevederile referitoare la obligativitatea predării bunurilor descoperite întâmplător, tăinuirea și valorificare acestora, achiziția din alte surse decât operatorii economici autorizați, precum și acțiuni de sustragere din siturile arheologice, monumente istorice nesupravegheate sau furtul din colecții acreditate, respectiv proprietari a unor bunuri.

Mai mult decât atât, pentru a putea utiliza denumirea de colecție, proprietarul trebuie să obțină în condițiile legii *acreditarea acesteia de la Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor*.

Apoi să îndeplinească toate obligațiile privind asigurarea condițiilor de microclimat, regimul de restaurare și conservare, asigurarea securității, monitorizarea stării de către specialiști acreditați etc. Dacă nu sunt îndeplinite cumulativ aceste condiții, riguros cerute de actul normativ, persoana în cauză nu are în posesie o colecție în sensul legii, ci o acumulare de bunuri. În acest caz posesorul nu îndeplinește criteriile legale de colecționar, ci reprezintă un colecător de bunuri culturale fără origine licită, cu suspiciune de tănuire. Situația este cu atât mai semnificativă cu cât pentru bunuri neînregistrate la nici o instituție, fără inventariere și respectarea prevederilor legale, posesorii au făcut cereri de restituire, după indisponibilizare, admise superficial de instanța de judecată nespecializată. Regimul juridic al colecțiilor private prevede clar că posesorul/proprietarul lor trebuie să respecte prevederile legale în vigoare privind sursele de achiziție, acreditarea și păstrarea bunurilor, precum și obligațiile în cazul înstrăinării.

Ultimul capitol rezumă starea de fapt în domeniul protejării patrimoniului cultural național, prezentând soluțiile urgente care sunt necesare a fi aprobate, pentru ca fenomenul infracțional tratat în cuprinsul acestei lucrări să nu cunoască din nou o linie ascendentă. Sunt evidențiate sincopel structurii de protejare din cadrul poliției judiciare, ceea ce a condus la o scădere semnificativă a cauzelor privind infracționalitatea patrimoniului cultural la nivelul parchetelor. De asemenea, lipsa unor măsuri educative pe termen lung, se fac resimțite prin acte de vandalism al siturilor arheologice și amenințări publice ale persoanelor implicate în administrarea acestora. După cum am putut constata până în perioada redactării acestor rânduri, cetățile de la Costești-Cetățuie, Costești-Blidaru, Pietra Roșie, Bănița și Căpâlna sunt în continuare fără pază. Procedurile de asigurare a acestei obligații întârzie din motive necunoscute, în condițiile în care potrivit prevederilor în vigoare paza siturilor incluse în lista patrimoniului mondial UNESCO este asigurată fără plată de către Ministerul Afacerilor Interne. Numărul ofițerilor de poliție specializați în combaterea criminalității din domeniul patrimoniului cultural era la începutul anului 2021 de 14 persoane, cu studii absolvite în domeniile Istorie, Istoria Artei, Arhitectură și 28 cu alte specializări, cu mențiunea că în toamna aceluiași an numărul acestora a fost completat cu încă opt încadrări.

Concluziile acestei cercetări interdisciplinare privesc ambele domenii enunțate la începutul lucrării: istorie și drept. Astfel, în privința cercetării istorice am arătat evoluția braconajului arheologic ca fenomen, cu evidențierea legăturii între acesta și căutarea de comori, ba chiar a constituirii unei legături de cauzalitate între cele două. De asemenea, având în vedere că la începutul secolului al XIX-lea autoritățile fiscale austriece s-au mai confruntat cu o căutare febrilă a tezaurilor în zona Grădiștii de Munte, prilej cu care au fost și descoperite ruinele antice ce formează patrimoniul sitului *Sarmizegetusa Regia* de astăzi, putem conchide că similitudinea

între căutările țăranilor de atunci și cele ale braconierilor din perioada 1996-2007 este ridicată, numai dotarea tehnică schimbându-se.

Rezultatul acestor acțiuni a fost sustragerea din siturile arheologice a unui număr impresionant de artefacte din aur, argint, bronz și fier, care au fost fie valorificate, fie distruse, unele dintre ele nefiind încă recuperate. Numărul persoanelor condamnate definitiv în dosarele pe care le-am analizat este de 33. Dintre acestea au executat efectiv pedepse privative de libertate numai 12, iar în prezent niciuna dintre ele nu mai este încarcerată. Pentru ceilalți inculpați a fost dispusă suspendarea sub supraveghere a executării pedepselor pe durata unor termene de încercare, însă patru au executat diverse perioade de arest preventiv, care le-au fost deduse din pedeapsa finală. Totodată, față de unii condamnați, instanțele au luat și măsura de siguranță a interzicerii accesului (pe o perioadă determinată), în siturile arheologice în care au comis faptele.

Sumele de bani reprezentând repararea prejudiciilor pe care aceste persoane trebuie să le plătească statului român sunt de 279.164 lei, 5.226.698 \$ și 2.090.051 €, după cum urmează: 1.562.066 € în dosarul 41/97/2005; 49.523 lei și 351.164 € în dosarul 04652/221/2008*; 34.790 € și 11.578 \$ în dosarul penal 5591/221/2010, reprezentând sechestrul asigurator pentru o persoană scoasă de sub urmărire penală (deces) în dosarul penal 151/P/2005; 4550 € în dosarul penal nr. 5230/97/2013; 5.215.120 \$ și 22.905 € în dosarul 55/97/2017, care a soluționat latura civilă din cauza penală 7525/97/2012; 160.741 lei în dosarul penal 1335/97/2017; 111.576 € în dosarul penal 322/55/2017 și 12.500 lei în dosarul penal 1796/272/2017. Aceștia li se adaugă cheltuieli judiciare în cuantum de 238.500 lei. Două cauze, una penală și alta civilă se află încă pe rolul instanțelor de judecată, unde trenează de mulți ani.

În privința creșterii numărului posesorilor autorizați ai detectoarelor de metale și legătura acestora cu fenomenul analizat în lucrarea de față, trebuie reținute câteva aspecte. În primul rând că pentru achiziționarea și deținerea unui astfel de aparat este necesară obținerea unei autorizații din partea autorităților, apoi că diferența majoră dintre cei autorizați și braconierii din siturile arheologice este că primii sunt persoane de bună-credință, pasionate de arheologie și nu se expun riscului de a face detecții în siturile arheologice, devenind astfel infractori. De asemenea, cu câteva excepții predau în termenul legal bunurile descoperite, renunțând, adeseori la recompensa prevăzută de lege. Activitatea acestora este una de tip *hobby*, nu o practică infracțională pentru a trafica artefactele descoperite. Însă, cu toate acestea, deși fenomenul cunoaște o intensitate în creștere la nivel mondial, consider că patrimoniul arheologic se cuvine a fi prelevat și cercetat de către specialiști și păstrat și pentru generațiile viitoare ale profesiei de arheolog. Este într-adevăr o opinie subiectivă, însă nu există nicio barieră pentru cineva care vrea să se formeze și să devină arheolog. Amatorismul în această disciplină ar presupune o scădere a profesionalismului și în

acest fel a securității patrimoniului. Mai degrabă ar fi potrivită o strategie pe termen lung prin care să fie formați specialiști de ambele părți și astfel colaborarea să elimine conflictul între arheologi și amatori.

Epilogul reprezintă considerațiile mele în legătură cu beneficiul adus cercetării istoriei elitelor din Munții Șureanu. Chiar dacă descoperirile sunt fără echivoc excepționale, distrugerea contextului și vânatoarea de artefacte nu sunt folositoare, în condițiile în care în discursul public se reiterează ideea păstrării și transmiterii moștenirii culturale generațiilor viitoare.

Lucrarea este însoțită de nouă anexe, dintre care cea mai amplă o reprezintă *catalogul artefactelor sustrate*, urmată de *repertoriul dosarelor penale și civile* ce au avut ca obiect infracționalitatea, respectiv recuperarea prejudiciilor civile. Totodată este prezentată o *situație a monedelor Koson scoase la licitație* în perioada 1994-2021, cu menționarea instituției care a organizat licitația, lotul, valoarea de achiziție, tipul de ștanță și proveniența. Nu în ultimul rând, similară repertoriului dosarelor penale și a catalogului bunurilor recuperate, este și anexa referitoare la articolele de presă, care reprezintă părți importante și completează textul lucrării, oferind trimiteri spre modul în care a evoluat sau modificat discursul mass-mediei cu privire la acest fenomen.

Cele 150 de planșe ce compun ilustrația lucrării sunt ordonate cronologic, începând cu documentele cartografice ale Muntelui Godeanu, locul din care au fost sustrate primele tezaure, urmate de sursele inedite din arhivele de la Viena și Budapesta. Apoi am întocmit o *hartă a Munților Șureanu*, pe care au fost *marcate descoperirile de tezaure* din perioada 1800-2013, cu evidențierea materialului din care au fost realizate bunurile componente și distribuția în teren. *Fiecare tezaur sustras* prin acțiunile braconierilor din siturile arheologice este prezentat în mod distinct, pornind de la fotografiile judiciare și ajungând la situația prezentă. Întrucât datorită colmatării gropilor în unele cazuri, recunoașterea acestora în teren este dificilă. Pe lângă tezaurele monetare și cele cu brățări plurispiralice, am prezentat și *gropile de braconaj* de pe marginea cărora au fost recuperate de către arheologi, unelte și alte artefacte abandonate de către braconieri. Din păcate, acestea nu făcuseră obiectul urmăririi penale, iar astăzi din cauza modificării situației din teren, nu se mai observă toate, însă numărul bunurilor recuperate numai din situl arheologic *Sarmizegetusa Regia*, depășește cifra 1000. În același fel am procedat pentru cetățile de la Piatra Roșie și Căpâlna, unde am arătat bunurile recuperate și situația din teren a gropilor de braconaj.

Monedele sunt ilustrate selectiv, fiind evidențiate principalele tipuri (monede Koson și Lysimach din aur, denari republicani și imperiali, emisiuni grecești, dacice etc.). Nu am reușit să întocmesc reprezentări grafice exhaustive ale acestor bunuri, întrucât numărul lor este de ordinul

miilor (5171), ceea ce a impus un volum de muncă imens pentru documentarea morfo-metrică și fotografică a acestora. În schimb, catalogul lucrării, oferă pentru fiecare o descriere.

În același timp, am prezentat *loturile sau depozitele de artefacte donate* de către diferite persoane instituțiilor muzeale, bunuri componente ale patrimoniului arheologic, specific siturilor din Munții Șureanu. Amintesc aici pe cel donat de un anonim Muzeului Castelului Corvinilor de la Hunedoara, pe cel „donat” Muzeului Național de Istorie al Transilvaniei în timpul urmăririi penale de către un inculpat, pe cel achiziționat de președintele Fundației „Millenium III” și donat ulterior Muzeului Național de Istorie al României, și pe cel donat în anul 2010 de către un localnic din satul Alun (comuna Boșorod).

Am centralizat de asemenea, toate *artefactele publicate* în literatura de specialitate din perioada 2000-2021, despre care autorii menționau că provin din activitatea braconierilor ce și-au desfășurat activitatea infracțională în siturile arheologice din arealul analizat. O parte dintre aceste bunuri au fost achiziționate de către persoane care au dorit să își constituie colecții private.

Tipologia bunurilor sustrate de către braconierii din siturile arheologice în perioada 1993-2015 este una diversă, iar numărul acestora este de ordinul miilor, drept urmare ilustrația în privința armelor, uneltelor, componentelor de harnașament, pieselor de podoabă și port, a elementelor de veselă este și ea una selectivă, tot din considerentul volumului de muncă necesar prelucrării documentației fotografice, cu aceeași mențiune că în catalog se regăsesc descrierile complete. Totuși, în cazul persoanelor care au achiziționat artefacte pentru a le colecționa sau au vândut asemenea bunuri, am manifestat un grad mai mare de precauție în privința provenienței bunurilor indisponibilizate de organele de cercetare penală de la aceste persoane, întrucât pot fi sustrate și din alte situri, nu numai din cele analizate în lucrarea de față. Am prezentat și câteva din aceste cazuri, deoarece am putut arăta în acest fel cât de dinamică a fost piața acestor bunuri și cum s-a încercat disimularea originii ilicite prin valorificarea către persoane care își doreau să le colecționeze.

Vasul de piatră de la Romoșel și matrița de la Sarmizegetusa Regia au fost încadrate în ilustrația capitoulului ce analizează comparativ descoperirea întâmplătoare cu braconajul arheologic.

Cel mai bine documentată din punct de vedere ilustrativ este, fără rezerve, *campania braconierilor cehi* din anul 2015, când în perimetrul siturilor de la Bănița, Costești-Blidaru, Costești-Cetățuie și Piatra Roșie au fost efectuate 266 de gropi, fiind sustrate 202 artefacte dintre care: 159 bunuri arheologice (arme, unelte, ținte ornamentale, cuie, verigi, elemente de veselă, fragmente de tablă din bronz etc.), 29 monede (dintre care 6 din afara arealului), două inele și 12 bunuri recuperate din deșeurile menajere al pensiunii unde au fost cazați. Am prezentat în acest caz

distribuția spațială a gropilor din fiecare caz în parte, precum și bunurile recuperate în urma perchezițiilor domiciliare din această speță.

În încheiere am considerat potrivit să prezint situația la zi a structurilor de protecție în domeniul patrimoniului cultural național la nivelul Ministerului Public și al Ministerului Afacerilor Interne. Putem observa, în acest fel, că la nivel scriptic se constată o evoluție a acestor structuri prin încadrarea respectiv formarea de specialiști în domeniul protejării patrimoniului cultural.